

psychped.naiu.kiev.ua

Міністерство внутрішніх справ України
Національна академія внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Науковий журнал

1(32)'2023

**Журнал індексується в таких базах даних
і пошукових системах:**

- CrossRef (DOI: 10.33270);
- ISSN International Centre;
- ORCID;
- Open Ukrainian Citation Index (Ukraine);
- Index Copernicus International;
- Academic Resource Index ResearchBib;
- Polska Bibliografia Naukowa;
- Google Scholar;
- Центр досліджень соціальних комунікацій;
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського;
- Електронний репозитарій НАВС

Київ
2023

Юридична психологія

1
(32)
2023

Науковий журнал • Виходить двічі на рік • Заснований 2007 року • Засновник – Національна академія внутрішніх справ • Свідоцтво про державну реєстрацію серії КВ № 21321-11121 ПР від 26 березня 2015 року • Включений до переліку наукових фахових видань України за категорією «Б» (наказ МОН України від 17 березня 2020 року № 409) • Рекомендовано вченою радою Національної академії внутрішніх справ (від 29 травня 2023 року протокол № 11)

Ўридична психологія

Редакційна колегія:

Чорноус Ю. (головний редактор) Бараш Є.	доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Костицький М.	доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Кошинець В.	доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Кришевич О.	кандидат юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Кудерміна О.	доктор психологічних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Максименко К.	доктор психологічних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Медведєв В.	доктор психологічних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Охріменко І.	доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ, Україна
Савченко А.	доктор юридичних наук, професор, Державне бюро розслідувань, Україна
Цільмак О.	доктор юридичних наук, кандидат психологічних наук, професор, Національний університет «Одеська юридична академія», Україна
Паства-Войцеховська Б.	доктор філософії, доцент, Гданський університет, Республіка Польща
Хомчинські П.	доктор філософії, доцент, Лодзинський університет, Республіка Польща

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів статей. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність відомостей, що становлять державну таємницю, службову інформацію, та дотримання принципів академічної доброчесності несуть особисто автори

Юридична психологія : наук. журн. / [редкол.: Ю. Чорноус (голов. ред.) та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – № 1 (32). – 153 с.

Адреса редакції:

пл. Солом'янська, 1,
м. Київ, Україна, 03035
Тел.: (044) 520-08-47
E-mail: rvc@naiau.kiev.ua

psychped.naiou.kiev.ua

**Ministry of Internal Affairs of Ukraine
National Academy of Internal Affairs**

LEGAL PSYCHOLOGY

Scientific magazine

1(32)'2023

**Journal is indexed in such databases
and search engines:**

- CrossRef (DOI: 10.33270);
- ISSN International Centre;
- ORCID;
- Open Ukrainian Citation Index (Ukraine);
- Index Copernicus International;
- Academic Resource Index ResearchBib;
- Polska Bibliografia Naukowa;
- Google Scholar;
- Social Communications Research Center;
- The Vernadsky National Library of Ukraine;
- Electronic Repository NAIA

**Kyiv
2023**

ISSN 2519-4682
E-ISSN 2519-4690
doi: 10.33270/03233201

Legal Psychology

1
(32)
2023

Ūridična psihologiã

Scientific magazine • Published semiannually • Established in 2007 • Founder – National Academy of Internal Affairs • State registration certificate series KB No. 21321-11121 ПП dated March 26th, 2015 • Included into the Ministry of Education and Science of Ukraine's law sciences special editions list by category «B» (order No. 409, dated March 17th, 2020) • Recommended by National Academy of Internal Affairs' Scientific Council (Record No. 11, dated May 29th, 2023)

Editorial board:

Yu. Chornous (Editor in Chief)	Doctor of Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
Ye. Barash	Doctor of Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
M. Kostytskyi	Doctor of Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
V. Koshchynets	Doctor of Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
O. Kryshchynets	PhD in Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
O. Kudermyna	Doctor of Psychology, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
K. Maksymenko	Doctor of Psychology, Associate Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
V. Medvediev	Doctor of Psychology, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
I. Okhrimenko	Doctor of Law, Professor, National Academy of Internal Affairs, Ukraine
A. Savchenko	Doctor of Law, Professor, State Bureau of Investigation, Ukraine
O. Tsilmak	Doctor of Law, PhD in Psychology, Professor, National University "Odesa Law Academy", Ukraine
B. Pastva-Voitsekhovska	Doctor of Philosophy, Associate Professor, University of Gdańsk, Republic of Poland
P. Khomchynski	Doctor of Philosophy, Associate Professor, University of Lodz, Republic of Poland

The materials are presented in author's edition. The editorial board does not always share the views of the authors of the articles. Responsibility for their quality as well as the lack of information constituting state secret and official information are sponsored by the authors

Legal Psychology : scientific magazine / [editorial board: Yu. Chornous (chief editor) etc.]. – Kyiv : National Academy of Internal Affairs, 2023. – No. 1 (32). – 153 p.

Editors office address:
Ukraine, 03035, Kyiv
1, Solomianska square
Phone: (044) 520-08-47
E-mail: rvc@naiau.kiev.ua

ЗМІСТ

БАРКО В., БАРКО В., ЮРЧЕНКО-ШЕХОВЦОВА Т. Теоретичні підходи до вдосконалення психодіагностичних досліджень персоналу Національної поліції України	7
СТРАТОНОВ В., РИБАЛКО В. Дисциплінарна відповідальність суддів за порушення засад рівності та змагальності	16
АНДРОСЮК В., ЗАХАРЕНКО Л. Індивідуально-типологічні властивості як професійні риси поліграфологів.....	23
ДЕМ'ЯНЧУК Т. Застосування каральної психіатрії до осіб, які відбувають покарання: історико-правовий аналіз.....	34
КОМАРИНСЬКА Ю. Засади встановлення психологічного контакту з потерпілими від кримінальних правопорушень, що пов'язані з домашнім насильством	43
ГАЛИЧ М., ГАЛИЧ Я. Детермінанти появи й особливості виявів психічних поведінкових порушень в умовах воєнного стану.....	51
ПАВЛЮК О. Психолого-криміналістична характеристика осіб похилого віку й одиноких осіб, які є потерпілими від насильницьких злочинів	60
ШУЛЬГА О., ЛЕЛЮК Т. Організаційні й тактико-психологічні засади проведення судово-мистецтвознавчих експертиз у кримінальному провадженні	68
БУДАНОВА М. Воєнний стан і можливі трансформації особистості поліцейського.....	79
БУРАНОВ І. Психологічні особливості поведінки булера та його жертви	86
ГАМАН І. Сучасний стан наукових розвідок психологічного портретування (профайлінгу) як психодіагностичного інструментарію	93
КОВАЧ О. Передумови легітимного вияву агресії в професійній діяльності поліцейських	101
МІТЕНКО Т. Особливості реалізації системи психологічного забезпечення професійної діяльності працівників кінного підрозділу поліції	112
СМІЛЯНЕЦЬ Т. Телефонна залежність у юнацькому віці: особливості впливу на розвиток особистості.....	121
СУВОРОВА А. Особливості тактики освідування неповнолітніх потерпілих із вадами психофізичного розвитку	128
ХИТЬ Ю. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором.....	138
НАУКОВІ ШКОЛИ	
КАЗМІРЕНКО Л. Засновнику наукової школи з юридичної психології Михайлу Костицькому – 75 років!.....	148
ДО УВАГИ АВТОРІВ!	150

CONTENT

BARKO V., BARKO V., YURCHENKO-SHEKHOVTSOVA T. Theoretical Approaches to the Improvement of Psychodiagnostic Studies of National Police of Ukraine.....	7
STRATONOV V., RYBALKO V. Disciplinary Liability of Judges for Violation of the Principles of Equality and Competition.....	16
ANDROSIUK V., ZAKHARENKO L. Individual-Typological Properties as a Professional Performance of Polygraphologists.....	23
DEMIANCHUK T. Application of Penal Psychiatry to Persons Serving a Sentence: Historical and Legal Analysis	34
KOMARYNSKA Yu. Principles of Establishing Psychological Contact with Victims of Criminal Offenses Related to Domestic Violence	43
HALYCH M., HALYCH Ya. Determinants of Appearance and Features of Manifestations of Mental Behavioral Disorders under Military Conditions	51
PAVLIUK O. Psychological and Forensic Characteristics of Elderly persons and Single Persons who are Victims of Violent Crimes	60
SHULHA O., LELIUK T. Organizational and Tactical and Psychological Fundamentals Conduct of Forensic art Examinations in Criminal Proceedings	68
BUDANOVA M. Martial law and Possible Transformations of the Policeman's Personality.....	79
BURANOV I. Psychological Peculiarities of the Behavior of the Buller and the Victim.....	86
HAMAN I. The Current State of Scientific Research on Psychological Portraiture (Profiling) as a Psychodiagnostic Toolki.....	93
KOVACH O. Prerequisites for the Legitimate Manifestation of Aggression in the Professional Activities of Police Officers.....	101
MITENKO T. Features of the Implementation of the System of Psychological Ensuring the Professional Activities of the Employees of the Equestrian Unit of the Police	112
SMILIANETS T. Telephone Addiction in Youth: Features of Influence on Personality Development.....	121
SUVOROVA A. Features of the Tactics of Education of Juvenile Victims with Defects of Psycho-Physical Development.....	128
KHYT Yu. Legal Regulation Psychological Interaction Forms between the Investigator and the Prosecutor.....	138
SCIENTIFIC SCHOOLS	
KAZMIRENKO L. Mykhailo Kostytskyi, the Founder of the Scientific School of Legal Psychology, is 75 years old!.....	148
ATTENTION AUTHORS!.....	150

DOI: 10.33270/03233201.16

УДК 343.162

Дисциплінарна відповідальність суддів за порушення засад рівності та змагальності

СТРАТОНОВ Василь*

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7548-0630>;

РИБАЛКО Володимир

кандидат юридичних наук, адвокат, головний спеціаліст відділу з питань реалізації повноважень з питань незалежності суддів управління забезпечення діяльності членів Вищої ради правосуддя секретаріату Вищої ради правосуддя

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9939-4713>

Анотація. У статті проаналізовано практику притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за підпунктом «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (порушення засади рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості). Розглянуто конкретні приклади, зокрема з практики Великої Палати Верховного Суду. Акцентовано на важливості розмежування підпункту «г» із суміжними підставами дисциплінарної відповідальності суддів на основі їх співвідношення (коли одні поглинають інші, а коли вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю), адже від цього безпосередньо залежить призначене судді покарання. Зауважено, що непереконаливим є підхід, за якого через формальні процесуальні порушення в кваліфікації дій судді нівелюється серйозність порушення та його наслідки. З огляду на абстрактність підстав дисциплінарної відповідальності, такі помилки у кваліфікації дій судді не повинні автоматично призводити до пом'якшення дисциплінарного стягнення. Передусім слід зважати на серйозність порушень та їхні негативні наслідки. Аргументовано значущість подальшого наукового дослідження питання співвідношення підпункту «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з іншими підставами дисциплінарної відповідальності суддів (випадки, коли наявна конкуренція або вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю дисциплінарних проступків, а також випадки, де наявна ідеальна сукупність). Ця стаття буде корисною не лише дисциплінарним інспекторам і суддям, а й скажникам, оскільки в ній висвітлено, які саме порушення є перспективними з позицій оскарження поведінки судді у Вищій раді правосуддя за підпунктом «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

Ключові слова: суд; суддя; судовий процес; дисциплінарна відповідальність; принцип рівності; змагальність сторін; докази

Історія статті:

Отримано: 23.01.2023

Переглянуто: 31.03.2023

Прийнято: 21.04.2023

Рекомендоване посилання:

Стратонов В., Рибалко В. Дисциплінарна відповідальність суддів за порушення засад рівності та змагальності. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 16–22. doi: 10.33270/03233201.16.

* Відповідальний автор

Вступ

Однією з основних причин різної кваліфікації схожих порушень суддів є законодавча невизначеність підстав дисциплінарної відповідальності. Основні дискусії стосовно практичних аспектів застосування підпункту «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зумовлені різними позиціями щодо таких питань:

1) наскільки істотними мають бути порушення засад рівності та змагальності, щоб суддя поніс за це дисциплінарну відповідальність;

2) яким є співвідношення підпункту «г» (порушення засад рівності та змагальності) з пунктом 4 (порушення права на справедливий суд), підпунктом «а» пункту 1 (істотне порушення норм процесуального права, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків) та іншими підставами дисциплінарної відповідальності (як подолати конкуренцію підстав, а коли вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю дисциплінарних проступків, а також випадки, де наявна ідеальна сукупність);

3) якими є межі дисциплінарної оцінки поведінки судді та судового рішення.

Матеріали та методи

Вагомий внесок у дослідження дисциплінарної відповідальності суддів зробили Н. Антонюк, А. Бойко, Р. Бондарчук, В. Василенко, С. Герасимчук, В. Гришук, П. Казакевич, В. Косенко, Р. Куйбіда, А. Мірошниченко, О. Новак, О. Овчаренко, Л. Палюх, Т. Пашук, В. Плакса, С. Рабінювич, С. Резнікова, В. Ріхтер, Ж. Сімонишина, М. Середа, О. Ульяновська, М. Хавронюк та ін. Проблематиці дисциплінарної відповідальності присвячено декілька монографічних досліджень, зокрема Л. Виноградової («Юридична відповідальність суддів загальних судів України», 2004), С. Подкопаєвої («Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації», 2005), А. Маляренка («Підстави юридичної відповідальності суддів загальної юрисдикції», 2013), А. Шевченко («Дисциплінарна відповідальність суддів України», 2014), В. Пашакури («Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження», 2017), Р. Бондарчука («Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності», 2021).

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи, зокрема діалектичний, системний аналіз, теоретичне узагальнення.

Мета статті – на основі конкретних прикладів (зокрема з практики Великої Палати Верховного

Суду) проаналізувати практику притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за підпунктом «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»¹.

Результати й обговорення

Відповідно до Інформаційно-аналітичних звітів про діяльність Вищої ради правосуддя, за порушення засад рівності та змагальності 2021 року до відповідальності притягнуто 2 суддів (Informational and analytical... 2021), 2020 року – 7 суддів (Informational and analytical... 2020).

Засади (принципи) права – це керівні ідеї, які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин (Rabinovych, 2003). Вони є орієнтирами правотворчої та правозастосовної діяльності органів держави, беззаперечною вимогою до цієї діяльності (Tsvik, Petryshyn, & Avramenko, 2009). Принципи права – це система найзагальніших і найстабільніших імперативних вимог, закріплених у праві, які виражають сутність та цінності, що притаманні цій системі права, визначають її характер і напрями подальшого розвитку (Pohrebniak, 2008). Принципи права є не тільки орієнтиром у формуванні права, а й керівними засадами у вирішенні конкретних юридичних справ, передусім під час застосування аналогії закону у випадках наявності прогалів у законодавстві (Stratonov, & Kelman, 2020). Слід зауважити, що порушення принципів не завжди тягне за собою скасування судового рішення (інколи вони призводять до визнання доказів недопустимими, скасування проміжних процесуальних рішень) і не завжди є підставою для дисциплінарної відповідальності судді. Усе залежить від того, наскільки істотними були такі порушення (Мамка, 2017).

Складність дисциплінарних справ зумовлена тим, що суддів притягують до відповідальності за вчинені ними дії в межах розгляду справ у різних юрисдикціях. А тому в кожному випадку необхідно чітко розрізняти особливості певної юрисдикції в частині, наприклад, обов'язкової участі сторін у конкретних видах провадження, можливості суддів розглянути справу без участі окремих учасників, обов'язкової участі захисників, представників у розгляді конкретних справ тощо (Antoniuk et al, 2020). Передбачений підпунктом «г» дисциплінарний проступок належить до тих проступків, що безпосередньо пов'язані зі здійсненням правосуддя.

Його об'єктивна сторона може полягати в порушенні таких засад: 1) рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх

¹ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

переконливості. Він має формальний склад; наслідки, мету й мотив ураховують лише в разі застосування дисциплінарного стягнення. Суб'єктивна сторона може характеризуватися як умислом (наприклад, рішення від 6 грудня 2017 року № 3920/Здп/15-17), так і необережністю у виді недбалості (зокрема, рішення від 6 грудня 2017 року № 3920/Здп/15-17).

Рівність і недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світової спільноти, на чому акцентовано в міжнародно-правових актах з питань захисту прав і свобод людини й громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (ст. 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 1), ратифікованих Україною, і в Загальній декларації прав людини 1948 року (ст. 1, 2, 7)¹.

Європейський суд з прав людини зазначає, що принцип рівності сторін є одним із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду, який передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище порівняно з опонентом (Рішення у справах «Надточій проти України»², «Гурепка проти України»³).

Накі складові принципу рівності виокремлює В. Городовенко (Horodovenko, 2012):

1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового становища, місця проживання, мовних та інших ознак;

2) рівність процесуальних прав щодо доведення своєї правової позиції перед судом, а також рівність обов'язків, які впливають із процесуального законодавства;

3) застосування судом матеріального і процесуального закону однаково для всіх

незалежно від правового й соціального статусу особи, фактичних і юридичних обставин справи;

4) існування єдиної для всіх судової системи, яка передбачає можливості розгляду справи по суті, а також оскарження рішення у справі у вищих судах.

Європейський суд з прав людини зауважує, що принцип рівності сторін тісно пов'язаний з принципом змагальності сторін⁴. Принцип рівності сторін у процесі є лише одним з елементів ширшого поняття справедливого судового розгляду, яке також охоплює фундаментальний принцип змагальності процесу⁵.

У справі «Лазаренко та інші проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що ці два принципи є основоположними компонентами концепції справедливого судового розгляду в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції. Згідно з рішеннями Страсбурзького суду у справах «Надточій проти України»⁶, «Гурепка проти України»⁷, така концепція передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість відстоювати свою позицію у справі в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище, порівняно з опонентом (Kaplina, & Tumanuyants, 2021).

У своїх рішеннях Вища рада правосуддя здебільшого не конкретизує, за порушення якого саме з них суддю притягнуто до відповідальності. Зазначене зумовлено тим, що хоча кожен із цих принципів і має власний зміст, проте нормативні вимоги, які їх виражають, часто є однаковими. Порушення спільних для цих двох принципів нормативних вимог призводить переважно до порушення одночасно як принципу рівності, так і змагальності (Simonyshina, & Rybalko, 2023).

Про необхідність кваліфікації дій судді за порушення засад рівності та змагальності свідчать такі обставини:

– зневажливе ставлення до учасника процесу, критичні висловлювання щодо рівня освіти, кваліфікації, статусу, зовнішності, віку та стану здоров'я, національності учасника процесу, надання суддею процесуальної переваги одній стороні процесу шляхом ігнорування клопотань, пояснень іншої (рішення Третньої дисциплінарної палати від 22 листопада 2017 року № 3725/Здп/15-17);

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text>

² Рішення ЄСПЛ у справі «Надточій проти України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text

³ Рішення ЄСПЛ у справі «Гурепка проти України (№ 2)». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_565#Text

⁴ Рішення ЄСПЛ у справі «Лазаренко та інші проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c40#Text

⁵ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарсія Руїз проти Іспанії». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_360#Text

⁶ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Надточій проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text

⁷ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гурепка проти України (№ 2)». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_565#Text

– суддя заочним рішенням задовольнила позов, хоча позивач не мав права звертатися до суду з такими вимогами; вийшла за межі позовних вимог; не залишила позовну заяву без руху через несплату судового збору; позбавила відповідачів інформації про час і місце розгляду справи; на момент ухвалення заочного рішення відповідачі не отримали копій позовної заяви, ухвали про відкриття провадження; відповідачі не могли бути повідомлені про ухвалення додаткового рішення того самого дня, що й основного (рішення Першої дисциплінарної палати від 3 серпня 2018 року № 2492/1дп/15-18);

– суддя безпідставно не допустив до участі у розгляді справи адвоката, повноваження якого було підтверджено відповідно до вимог чинного законодавства (ордером і свідоцтвом); не повідомив власника майна про розгляд питання про арешт майна (рішення Третьої дисциплінарної палати від 16 грудня 2020 року № 3483/Здп/15-20);

– відмова в ознайомленні з матеріалами справи, які містили заперечення з доданим відеозаписом з нагрудних камер поліцейських екіпажу патрульної поліції; заборона представнику позивача ставити запитання відповідачу та третій особі; офіційно не з'ясовано всіх обставин справи (рішення Третьої дисциплінарної палати від 30 травня 2018 року № 1556/Здп/15-18);

– застосування суддею неоднакового підходу до вирішення процесуальних питань (зокрема, відкриття провадження, забезпечення позову), порівняно з іншими справами, які знаходилися в його провадженні (постанова Великої палати Верховного Суду від 31 січня 2019 року у провадженні № 11-793сап18);

– невиконання суддею процесуальних вимог щодо повідомлення учасників процесу про дату, час і місце розгляду справи, надіслання особам, які беруть участь у справі, або не були залучені до участі у справі копій процесуальних документів, як наслідок – розгляд справи за відсутності такої особи (постанова Великої палати Верховного Суду від 12 вересня 2019 року у провадженні № 11-57сап19);

– розгляд вимоги про відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями працівників патрульної поліції, з порушенням правил юрисдикції, без участі належних представників державних органів, за рахунок яких стягували моральну шкоду й витрати на правову допомогу (рішення Першої дисциплінарної палати від 5 червня 2020 року № 1729/1дп/15-20);

– надання адвокату, який мав повноваження на представництво інтересів юридичної особи, можливості заявити усне клопотання про зняття арешту, яке було негайно розглянуто суддею по суті з одночасним обмеженням представника державного правоохоронного органу можливості підготовки до надання заперечень щодо такого клопотання (постанова Великої палати Верховного

Суду від 29 серпня 2019 року у провадженні № 11-350сап19);

– позивач звернувся до окружного адміністративного суду з позовом про скасування реєстраційних дій, що стосувалися інформації щодо товариства й підтвердження права власності на нього, проте суддя не залучив до участі у справі всіх осіб, чиїх майнових прав вона стосувалася; діяв з метою якнайшвидшого ухвалення у справі постанови на користь позивача та зміни власника товариства; вирішив справу до моменту надходження документів, для отримання яких провадження у справі було зупинене; сторони у справі не були повідомлені про призначене судові засідання, оскільки повістки їм не направляли; залишив поза увагою заяву позивача про повернення позовної заяви; позапроцесуальне спілкування з позивачем засвідчує, що сторонам у цій справі не було створено рівних умов для реалізації процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків, що своєю чергою свідчить про упередженість судді під час розгляду справи (постанова Великої палати Верховного Суду від 22 серпня 2019 року у провадженні № 11-118сап19);

– видалення представника позивача із зали судових засідань, критичні висловлювання судді щодо його рівня освіти, кваліфікації, віку (постанова Великої палати Верховного Суду від 13 лютого 2020 року у провадженні 11-1007сап19);

– прийняття до провадження позовної заяви, яка містила клопотання про звільнення від сплати судового збору за відсутності документального підтвердження скрутного матеріального становища сторони (рішення Першої дисциплінарної палати від 5 липня 2019 року № 1793/1дп/15-19);

– прийняття судом до провадження апеляційної скарги органу державної влади чи органу місцевого самоврядування з одночасним вирішенням питання про звільнення його від сплати судового збору за відсутності будь-якого клопотання, що суперечило сталій судовій практиці та свідчило про неоднаковий підхід до вирішення питання про звільнення від сплати судового збору (постанова Великої палати Верховного Суду від 10 грудня 2020 року в провадженні № 11-93сап20);

– розгляд клопотання про арешт майна без участі власника цього майна (рішення Другої дисциплінарної палати від 22 червня 2020 року № 1916/2дп/15-20, рішення Третьої дисциплінарної палати від 15 липня 2020 року № 2132/Здп/15-20).

Аналіз дисциплінарної практики дає підстави стверджувати, що не були кваліфіковані як порушення засад рівності та змагальності:

– дії судді, що полягали в недотриманні формальних вимог процесуального законодавства (рішення Вищої ради правосуддя від 28 вересня 2018 року № 2986/0/15-18);

– відсутність повноважень щодо переоцінки доказів та судового рішення (рішення Другої

дисциплінарної палати від 26 червня 2017 року № 1780/2дп/15-17);

– суддя згідно з вимогами процесуального законодавства мав право розглядати справу без повідомлення її учасників (рішення Другої дисциплінарної палати від 11 вересня 2017 року № 2711/2дп/15-17);

– коли суддя насправді розглянув клопотання (рішення Третьої дисциплінарної палати від 27 лютого 2019 року № 602/3дп/15-19) або належно повідомив учасників про засідання (рішення Першої дисциплінарної палати від 17 травня 2019 року № 1342/1дп/15-19);

– коли учасник засідання поведився провокаційно й сам покинув приміщення зали судового засідання (рішення Першої дисциплінарної палати від 5 жовтня 2018 року № 3075/1дп/15-18);

– порушення норм процесуального права, яке мало характер добросовісної суддівської помилки (рішення Другої дисциплінарної палати від 23 липня 2018 року № 2359/2дп/15-18).

Висновки

Дослідження дисциплінарної практики Вищої ради правосуддя засвідчує, що підпункт «г» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»¹ застосовують переважно не як єдину підставу притягнення суддів до відповідальності, а в сукупності з іншими підставами. Встановлено, що залишається нерозв'язаною проблема відмежування цього складу дисциплінарного проступку від інших, зокрема від проступків, передбачених підпунктом «а» пункту 1, а також пунктом 4.

Дисциплінарна практика різнилась. Розгляд скарги за відсутності скаржника може бути кваліфіковано як: 1) відмову в доступі до правосуддя (рішення Вищої ради правосуддя від 11 квітня 2019 року № 1128/0/15-19); 2) істотне порушення норм процесуального права, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав (рішення Вищої ради правосуддя від 17 липня 2018 року № 2293/0/15-18); 3) порушення засад рівності та змагальності (рішення Вищої ради правосуддя від 17 липня 2018 року № 2293/0/15-18); 4) порушення права на справедливий суд (рішення Вищої ради правосуддя від 11 квітня 2019 року № 1128/0/15-19).

Важливо розмежувати підпункт «г» із суміжними підставами дисциплінарної відповідальності суддів на підставі їх співвідношення, коли одні поглинають інші, а коли вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю. Від цього безпосередньо залежить призначене судді покарання.

У випадках, коли дії судді було кваліфіковано за сукупністю дисциплінарних підстав, до судді застосовували суворіші дисциплінарні стягнення (наприклад, рішення Вищої ради правосуддя від 13 лютого 2019 року № 452/2дп/15-19). Різні правові позиції членів Вищої ради правосуддя щодо необхідності кваліфікації дій судді виключно за однією підставою або за кількома не повинні погіршувати положення того судді, чиї дії за аналогічних обставин були кваліфіковані за сукупністю підстав дисциплінарної відповідальності. За аналогічні дії судді повинні нести однакові покарання.

У межах проведеного громадською організацією «Центр демократії та верховенства права» дослідження виявлено, що різна кваліфікація схожих порушень і відповідно різна кількість підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності впливають на суворість обраного виду стягнення. Експерти Центру демократії та верховенства права виокремлюють і винятки з цього правила, проте вважають їх неправильними, оскільки, на їхнє справедливе переконання, кількість вчинених порушень з боку судді має впливати на суворість обраного виду стягнення (Disciplinary practice..., 2021). Для розв'язання цієї проблеми юристи пропонують запровадити практику застосування до суддів дисциплінарних стягнень за певною градацією залежно від кількості вчинених порушень (Disciplinary practice..., 2021).

Рішенням Другої дисциплінарної палати від 23 листопада 2020 року № 3213/2дп/15-20 суддю, який без участі та відома власника ухвалив рішення, чим незаконно позбавив його власності, кваліфіковано виключно як порушення прав людини й основоположних свобод за пунктом 4. На переконання Дисциплінарної палати, додаткової кваліфікації за підпунктом «а» поведінка судді не потребувала, оскільки цілком охоплюється пунктом 4. Водночас є і протилежна практика, коли дії судді одночасно були кваліфіковані як за пунктом 4, так і за підпунктом «а» пункту 1, пунктом 3 (рішення Вищої ради правосуддя від 7 травня 2019 року № 383/1дп/15-19). Очевидно, що такі різні правові позиції щодо кваліфікації поведінки суддів безпосередньо впливають і на призначене їм покарання.

Експерти Центру демократії та верховенства права у своєму дослідженні влучно зауважили про те, що в окремих дисциплінарних справах Вища рада правосуддя змінювала дисциплінарне стягнення до його пом'якшення шляхом зменшення підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Такі рішення, на їхню слушну думку, приймали, попри наявність у діях суддів грубих порушень, що призвели до серйозних наслідків (рішення Вищої ради правосуддя від 9 квітня 2018 року № 1089/0/15-19, рішення Вищої ради правосуддя від 16 липня 2020 року № 2161/0/15-20) (Disciplinary practice..., 2021).

¹ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Ми цілком поділяємо позицію експертів Центру демократії та верховенства права, що непереконаливим видається підхід, за якого через формальні процесуальні порушення в кваліфікації дій судді (що також є дискусійним питанням) нівелюють серйозність порушення та його наслідки. Лише та обставина, що одне й те саме порушення було кваліфіковано за двома підставами дисциплінарної відповідальності,

а мало бути кваліфіковано за однією – це лише формальна підстава для зміни рішення і стягнення. З огляду на абстрактність підстав дисциплінарної відповідальності, такі помилки у кваліфікації не повинні автоматично призводити до пом'якшення дисциплінарного стягнення. Передусім необхідно враховувати серйозність порушень та їхні негативні наслідки.

References

- [1] Antoniuk, N., Verba-Sydor, O., Pashuk, T., & Rabinovych, S. (2020). *Independence and disciplinary responsibility of judges: international standards and national practice*. Lviv: Medicine and Law.
- [2] *Disciplinary practice of the High Council of Justice and judicial practice in disciplinary cases concerning judges in 2019-2020: Analytical report with recommendations based on monitoring results* (2021). Public organization "Center for Democracy and the Rule of Law". Kyiv.
- [3] Horodovenko, V. (2012). The principle of equality of citizens before the law and the court. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 1, 178-186. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Vksu_2012_1_37
- [4] *Informational and analytical report on the activities of the High Council of Justice in 2021*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/zvit_2021.pdf
- [5] *Informational and analytical report on the activities of the High Council of Justice in 2020*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/informaciyno-analitychnyy_zvit_za_2020_rik.pdf
- [6] Kaplina, O., & Tumanants, A. (2021). ECtHR decisions that influenced the criminal procedure of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe this link is disabled*, 4(1), 102-121. doi: 10.33327/AJEE-18-4.1-a000048
- [7] Mamka, H.M. (2017). Recognition of evidence as inadmissible as a procedural consequence of non-compliance and violation of the principles of the criminal process. *Scientific bulletin of public and private law*, 6(3), 158-162. Retrieved from http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_3/33.pdf
- [8] Pohrebniak, S.P. (2008). *Fundamental principles of law (content characteristics)*. Kharkiv: Pravo. Retrieved from <https://constitutionalist.com.ua/osnovopolozhni-pryntsypy-prava-zmistovna-kharakterystyka/>
- [9] Rabinovych, P.M. (2003). Principles of law. *Legal encyclopedia* (Vol. 5). Yu.S. Shemshuchenko (et al.). (Ed.). Kyiv: Ukrainian Encyclopedia named after M.P. Bazhana. Retrieved from https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf
- [10] Simonyshina, Zh.V., & Rybalko, V.O. (2023). *Grounds for disciplinary responsibility of judges*. Lviv: Victoria Kundelska.
- [11] Stratonov, V.M., & Kelman, M.S. (2020). *General theory of law* (6th ed.). Kherson: OLDI-PLUS. Retrieved from http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/17200/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_%D0%97%D0%90%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90_%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%AF_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_print.pdf?sequence=1
- [12] Tsvik, M.V., Petryshyn, O.V., & Avramenko, L.V. (2009). *General theory of the state and law: a textbook for law students. higher education institutions*. M.V. Tsvik, O.V. Petryshyn (Ed.). Kharkiv: Pravo.

Список використаних джерел

- [1] Антонюк Н., Верба-Сидор О., Пашук Т., Рабінович С. Незалежність і дисциплінарна відповідальність суддів: міжнародні стандарти й національна практика: монографія. Львів: Медицина і право, 2020. 249 с.
- [2] Дисциплінарна практика Вищої ради правосуддя і судова практика в дисциплінарних справах стосовно суддів в 2019–2020 роках: аналітичний звіт з рекомендаціями за результатами моніторингу ГО «Центр демократії та верховенства права». Київ, 2021.
- [3] Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1. С. 178–186. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Vksu_2012_1_37
- [4] Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2021 році. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/zvit_2021.pdf
- [5] Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2020 році. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/informaciyno-analitychnyy_zvit_za_2020_rik.pdf
- [6] Kaplina O., Tumanants A. ECtHR decisions that influenced the criminal procedure of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe this link is disabled*. 2021. No. 4 (1). P. 102–121. doi: 10.33327/AJEE-18-4.1-a000048

- [7] Мамка Г. М. Визнання доказів недопустимими як процесуальний наслідок недотримання та порушення засад кримінального процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 3. С. 158–162. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_3/33.pdf
- [8] Погребняк С. П. Основоволожні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. 240 с. URL: <https://constitutionalist.com.ua/osnovopolozhni-pryntsyru-prava-zmistovna-kharakterystyka/>
- [9] Рабінович П. М. Принципи права. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, Т. 5. 2003. С. 128. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf
- [10] Сімонишина Ж. В., Рибалко В. О. Підстави дисциплінарної відповідальності суддів: практ. посіб. Львів: Вікторія Кундельська, 2023. С. 63.
- [11] Стратонов В. М., Кельман М. С. Загальна теорія права: підручник. Вид. 6-те, доповн. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/17200/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2_%D0%97%D0%90%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90_%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%AF_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_print.pdf?sequence=1
- [12] Загальна теорія держави і права: підручник / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 197–198.
-

Disciplinary Liability of Judges for Violation of the Principles of Equality and Competition

STRATONOV Vasyi

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of National, International Law and Law Enforcement of Kherson State University
Kherson, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7548-0630>;

RYBALKO Volodymyr

PhD in Law, Layer, Chief Specialist of the Department for the Exercise of Powers on Judicial Independence of the Department for Supporting the Activities of Members of the High Council of Justice of the Secretariat of the High Council of Justice
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9939-4713>

Abstract. The article analyzes the practice of bringing judges to disciplinary liability under subparagraph "d" of paragraph 1 of Part 1 of Article 106 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges" (violation of the principle of equality of all participants to the judicial process before the law and the court, the competitiveness of the parties and the freedom to present their evidence to the court and to prove their conviction before the court). Specific examples, in particular from the practice of the Grand Chamber of the Supreme Court, are considered. It is noted that it is important to distinguish between subparagraph "d" and related grounds for disciplinary liability of judges, showing how they relate to each other (when some absorb others, and when the offense should be qualified in the aggregate), since the punishment imposed on a judge directly depends on this. The author notes that the approach whereby, due to formal procedural violations in the qualification of a judge's actions, the seriousness of the violation and its consequences are leveled out due to formal procedural violations. Given the abstract nature of the grounds for disciplinary liability, such errors in the qualification of a judge's actions should not automatically lead to a mitigation of the disciplinary sanction. First of all, the seriousness of the violations and their negative consequences should be taken into account. The author emphasizes the importance of further scientific research into the correlation of subparagraph "d" of paragraph 1 of part 1 of Article 106 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges" with other grounds for disciplinary liability of judges (cases where the existing competition or the committed offense should be qualified as a set of disciplinary offenses, as well as cases where there is an ideal set). This article will be useful not only for disciplinary inspectors and judges, but also for complainants, as it will help them understand which violations are promising in terms of appealing the behavior of a judge to the High Council of Justice under subparagraph "d" of paragraph 1 of part 1 of Article 106 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges"

Keywords: court; judge; trial; disciplinary liability; principle of equality; competitiveness of the parties; evidence